

Esad režiminiň çalt dargaýşynyň we HTŞ lideri Jolaniniň syrlary!..

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Esad režiminiň çalt dargaýşynyň we HTŞ lideri Jolaniniň syrlary!.. ESAD REŽIMINIŇ ÇALT DARGAÝŞYNYŇ we HTŞ LIDERI JOLANINIŇ SYRLARY!..

Siriýada oppozisionerler jemlenip herekete geçdi. Esadyň pes aýlykly harby gullukçylary gaýtawul bermedi. Rus harby-howa güýçleri-de ýeterlik goldaw bermedi. «Hizbullah» kömege gelmedi. Netijede Esad ýurtdan gaçdy. Emma bütin bu bolup geçen wakalaryň aňyrsynda örän düýpli taýýarlyk işleri bardy. HTŞ lideri Ebu Muhammet Jolani ýakyn wagta çenli «El-Kaide» we YŞYD bilen gatnaşykdaýy selefi militanlaryň biridi. Ýöne onuň durmuşy birnäçe ýyl mundan öň düýbünden başga ugra gönükmäge başlady.

Ilki sellesini çykardy. Harby eşik geýdi we selefi nutuklaryny mümkin boldugyndan ýumşatdy. Onuň niýeti ABŞ üçin howp bolmakdan sypmakdy.

* * *

Jolani Siriýada arap nasionalistiniň maşgalasynda dünýä indi. Baý durmuşda ýaşaýardy. Emma onuň pikirleri kakasynyň tersine yslamy arapçylygyň öňüne goýýardy.

On sekiz ýaşyndan bäri hataryna goşulan toparlarynyň täsiri bilen jihatçylyga ugrukdy.

2001-nji ýylyň «11-nji sentýabr» teraktlaryndan soň «El-Kaidä» goşuldy. Amerikan okkupasiýasyndan az wagt öň Yraga gitdi. Biraz wagt basybalyjylara garşy göreşenden soň türmä düşdi.

Jolani türmede ýatan döwründe selefilikden daşlaşyp başlandygyny we pozitow garaýyşlara ýönelendigini aýdýar.

* * *

Wagtyň geçmegi bilen gandöküşlikler, öz janyňa kast edip bomba partlatmak, tekfirçilik, dürli mezhepdäki adamlara gönükdirilen duşmançylykly hereketler ýaly selefi metodikalaryna garşy çykmaga başlady. Türmede öz pikirlerine ýakyn adamlary daşyna jemledi.

Baş ýyl türmede oturandan soň azatlyga çykdy. Muňa garamazdan «El-Kaidäniň» düzüminde galmagyny dowam etdirdi. Türmede tanşan «iňňän möhüm» adamynyň arkasyndan El-Bagdady bilen tanyşdy we oňa elli sahypalyk maglumatnama taýýarlap berdi. Maglumatnamasynyň halanmagy alty militany ýanyna goşup, Siriýa ugradylmagyna sebäp boldy. Aslynda onuň özüniňem niýeti şudy. Şol sanda ol «El-Kaidäniň» düzüminde galdy.

* * *

Jolani Siriýada Esada garşy iş geçirmäge başlady. Bir ýylda iki müň töweregi militany daşyna üýşürdi. «Nusra» frontuny gurdy. El-Bagdady onuň toparynyň üstünligine eýe çykmak üçin käbir liderleri iberdi. Bu oňsuzlyk netijesinde Jolani has-da özbaşdak hereket etmäge başlady.

2013-nji ýyla gelinende YŞYD-dan aýryldy. 2015-nhi ýylda «Nusranyň» Günbatar ýurtlaryna hüjüm etmejegini mälim etdu. Şeýdibem Jolaniniň üýtgeşmesi başlady.

Dünyäniň meşhur «Rand» düşünje guramasy 2016-njy ýylyň awgustynda «Nusra» frontunyň täzedan markalaşandygyny ýazdy.

* * *

2017-nji ýylda «El-Kaideden» aýrylandygyny mälim etdi we toparyny HTŞ ady bilen täzedan gurdy. Idlibiň töweregindäki dürli toparlary düzünine birikdirip barha güýçlendi.

Günbatar ilkişada Jolaniniň selefilikden arany açmagyna şübhelili seretdi. Olar muňa ynanmandylar.

HTŞ 2017-nji ýylyň tomas aýlarynda Günbatar bilen aragatnaşyk açmagyň ýollaryny gözläp başlady. Şol döwür köne iňlis diplomaty Jonatan Powelliň kömegi bilen ýygnak geçirdi.

«Rand» düşünje guramasy 2017-nji ýylyň oktyabrynda HTŞ üçin «El-Kaidäniň ylymly ýüzi» rubrikasyny atdy.

* * *

Jolaniniň niýeti HTŞ-ny global jihat topary bolmakdan çykaryp, Siriýanyň Watançy güýçlerine öwürmek we Günbatardan geljek goldawlar bilen Siriýanyň geljeginde syýasy pozisiýa edinmekdi.

2020-nji ýylda Halkara Konflikt topary bilenem duşuşyp, göz önüne tutan maksadyna ýene bir ädim ýakynlaşdy.

Halkara Konflikt toparynyň taýýarlan maglumatnamasy Ak Tama HTŞ-nyň gaýtadan gözden geçirilmegi maslahat berildi.

* * *

2020-nji ýylyň martynda Siriýada bolup geçen üýtgeşme Jolanä hiç garaşmadyk mümkinçiligini berdi. Şonda Türkiýe we Russiýa Idlibde atyşygyň bes edilýändigini yglan etdi. Maksat – täze bosgunlaryň önüni almak we transport ýollaryny howpsuzlandyrmakdy.

Jolani bu üýtgeşmeden ýerlikli peýdalandy. «El-Kaidä» ýakun toparlary basyp ýatyryp, liderlerini tussag etdirdi. Şeýtmek bilen hyzmatdaşlyga taýýardygynyň signalyny berdi. Ädýän ädimleri bilen Idlibde häkimiýetini pugtalandyran HTŞ-niň Dini Geňeşiniň başlygy Atoun 2020-nji ýylyň sentýabrynda «Le Temps»

gazetine beren interwýusynda HTŞ-niň Günbatara howp abandyrmaýandygyny we gözegçilik edýän sebitinde halkara kömegine mätäçlik duýýandygyny aýtdy.

* * *

Jolani şol döwür Idlibde halkyň goldawyny almak üçin täze aragatnaşyk formasyny durmuşa geçirdi. Halk köpçüliginiň arasyna çykdy. Medýa gurdy. Çekişmeler geçirtti.

2021-nji ýylyň ýanwarynda Günbatar metbugatyna ilkinji gezek reportaž berdi.

Jolani

31-nji ýanwarda birtopar günbatarly žurnalist bilen duşuşdy.

Fewral aýynda-da ABŞ-ly žurnalist Martin Smit bilen surata düşdi. Şeýtmek bilen ol abraýyny berkitmäge we ABŞ-nyň terrorçylar sanawyndan çykмага synanyşýardy.

Ol Smite ýokarda gürrüň berilen durmuş ýoluny aýdyp berdi.

Geçirilen duşuşykda selefilige garşydygyny, diňe Siriýa bilen gyzyklanýandyklaryny, musulman däl halklaryň ybadatlaryna goşulmaýandyklaryny aýtdy. Şeýdibem ABŞ-na şu signaly gönderdi: «Size garşy hiç hili howp abandyrmaýarys. Bizi terrorçy ygylan etmegiňiziň geregi ýok!..»

* * *

HTŞ-nyň ABŞ-nyň terrorçy sanawyndan çykarylmalygyny isleýärdi. Onuň kellesini getirip berene 10 million dollar pul sylagy goýlupdy we mundan sypmaga synanyşýardy. Şol sebäpden HTŞ-nyň jihatçylara garşy alyl baran göreşinden gür berdi. Günbatar guramalaryny resmi saparlara we barlaglary geçirmäge çagyrdy.

HTŞ 2023-nji ýylyň fewral ýer yranmasyndan peýdalanylýp, Azeze girmäge synanyşdy. Emma Siriýa Milli Goşuny tarapyndan ýoly baglandy. Şol günler Liwanyň «El-Ahbar» gazetini HTŞ-nyň halkara jemgyýetçilikde kanuny güýç gazanyp bilmegi üçin Katardyr ABŞ tarapyndan höweslendirilendigini ýazdy.

* * *

2023-nji ýylyň iýulynda HTŞ-da garaşylmadyk üýtgeşme bolup geçdi. Toparyň içinde, Orsyýete, Siriýa, Eýrana, ABŞ-na jansyzlyk edýän ulgam çökerdildi.

Jolani şonda toparyň görnükli şahslaryndan Kahtanini çetleşdirmäge başlady. Aýdylmagyna görä, HTŞ şondan öň bir PÝD liderini boşadypdyr, yzýany bilenem jansyzlyk tory çökerdilipdir. Munuň ABŞ-nyň olara beren peşgeşi bolýarmygy-da aňmal.

Şol döwürde fransuzlar bilen kontrrazwedka boýunça-da ylalaşyk baglaşyldy. Şol tapgyrda käbir hüjreler paş edildi.

* * *

2023-nji ýylyň awgustynda toparyň düýbünü tutujylardan we

esasy adamlaryndan Kahtani tussag edildi. Başga bir esasy adamy bolan Zakour hem gyraklandy.

2023-nji ýylyň noýabrynda bolsa HTŞ-nyň ýolbaşçy düzüminden biri Telegram kanalynda «Hamasy» Eýrana ýakyn durýandygy üçin günäkärledi.

Ol «Hamasyň» 7-nji oktýabr hüjüminden soň bolup geçenler babatynda duýduryş berýär we bolup geçenleri neo-sefewileriň öz ýykgynçylykly gün tertibine hyzmat edýän we palestini gany bilen edilen söwda hasaplaýardy. Berilýän maslahat Eýrandan daşlaşmakdy.

* * *

2023-nji ýylyň soňky günlerinde Zakour HTŞ-dan gaçdy. 2024-nji ýylyň aprelinde bolsa Kahtani öldürildi. Toparyň öz içinde bolýan oňsuksyzlyklar netijesinde Idlibde Jolaniniň garşysyna protest demonstrasiýalary bolmaga başlady.

Muňa garamazdan Jolani 2024-nji ýylyň iýunynda HTŞ-nyň harby ganatynyň başyna geçdi.

Esad HTŞ-nyň dargama howpuny başdan geçirýändigini pikir edip, 2024-nji ýylyň oktýabrynda Idlib sebitinde hüjüme geçdi. Şol günlerde Hytaýyň habar beriş serişdelerinde diýseň aýgytlaýjy rubrika berildi: Habarlarda HTŞ-nyň Esada garşy düýpli hüjüme geçip başlajakdygy aýdylýardy.

Şu maksat bilen Idlibde esger alnyşyklary başlapdy. Pars aýlagy ýurtlarynyň habar beriş serişdeleriniň aýtmagyna görä, taýýarlyk işleri eýýäm dynşypdy. Angliýanyň synçy guramasynyň aýtmagyna görä, Jolani Ysraýylyň hüjümlerini göz önüne tutup, Esadyň kyn ýagdaýa düşjekdigini pikir edýärdi.

* * *

Jolaniniň hüjüm meýilnamasy birnäçe ýurt tarapyndan goldandy. HTŞ ine şular ýaly şertlerde režime garşy güýçli hüjüme girişdi. Esadyň aýagynyň aşagy bireýýämden bári gazyp goýlupdy. Goşunyň aýda 30 dollar aýlyk alýan ofiserleri möhletinden ir asgynlady.

«Hizbullah», eýrançy milisiýa otrýadlary, rus harby-howa

güýçleri görnenokdy. Esad Eýranyň Daşary işler ministri bilen geçiren duşuşygynda goşuny hakda otrisatel düşündirişleri berdi.

HTŞ şäherlerdäki ownuk-uşak gaýtawullary ezip geçip, Şama tarap ýöredi.

* * *

«New York Times» gazetiniň aýtmagyna görä, Baýden hökümeti HTŞ bilen birlikde ähki toparlar bilen aragatnaşykdadý. ABŞ Jolaniden «Režime garşy YŞYD toparlaryny ulanmazlygy» isledi. HTŞ aýdylany etjekdigi barada Baýden hökümetini ynadyrdy.

Şamyň elden gitmegi bilen birlikde Pars aýlagy ýurtlaryndan ady mälim edilmedik ýokary wezipeli arap ygtyýarlysy Jolaniniň kellesine goýlan 10 million dollarlyk pul sylagynyň ýatyrylmagy üçin ABŞ bilen gepleşik geçirmäge başlady. ABŞ kontrrazwedkasy häzirden HTŞ terrorçy toparynyň radikal dinçilik bilen arasyny üzüp-üzmändiginiň analizini edýär.

* * *

Ysraýyl şu iktarada Golan depelerinden aşyp, Siriýanyň käbir bölümlerini basyp almaga başlady we ýarag ammarlaryny bombalady.

HTŞ bolsa aýal-gyzlaryň egin-eşim geýiş düzgünlerine goşulmajakdygyny we azatlyklaryň kepillik astyna alynjakdygyny mälim etdi.

Bolup geçen şu ähli üýtgeşmeler YŞYD-ly we «El-Kaideli» geçmişi bolan HTŞ-dyr Jolani soňky birküç ýylda «ylymly» topara öwrülen ýagdaýdadygyny görkezýär.

Taraplaryň ikisi-de garşylyklaýyn bähbit gatnaşygyna goldanyp öňe ymtylýar. Iki tarapam biri-birine ynanmaýar. Ýöne pragmatiki tarapdan çemeleşýär.

* * *

ABŞ geçmişde-de Owganystanda sowet okkupasiýasyna garşy jihatçylary ulanypdy we Päkistandan peýdalanylady.

Soň-soňlar şol jihatçylaryň Owganystanda we Päkistanda neneňsi

bela-beterlere sebäp bolandygyny ýatdan çykarmazlyk gerek. Taryh ajy mysallardan doly.

Meniň pikirimçe, ABŞ-nyň niýeti Ysraýylyň howpsuzlygyny berkitmek we Siriýanyň deň ýarsyna golaý ýerde özygtyýarly kürť hökümetini gurmak. HTŞ şu bähbitlere degsinmedik ýagdaýynda olary problema hasaplamazlar. Çünki ABŞ üçin düýp maksat – Ysraýylyň howpsuzlygyny kürť hökümeti bilen berkitmek.

Şu maksat bilen PÝD-ny ýaraglandyryp, güýçlendirip, özbaşdaklyga taýýarlapar. Şol iktarada Eýrany Siriýadan çykaryp, Russiýanyň Orta Gündogardaky syçrama rampasyny bloklady.

Hemişe nygtap gelşimiz ýaly, Türkiýäniň bähbitleri – PÝD-ni ýok etmek, Siriýadaky türkmenleri goldamak we radikal toparlary mümkin boldugyndan çäklerimize ýakynlaşdyrmazlykdan geçýär.

Sebäp selefiler bilen goňşy bolmagyň başymyza diňe bela-beter getirjegini gowy bilýäris.

Ugur DÜNDAR.

«SÖZCÜ» gazetini, 11.12.2024 ý. Publisistika